

Rapor No: 201, Ağustos 2015

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN LİBYA KRİZİNE YAKLAŞIMI

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN LİBYA KRİZİNE YAKLAŞIMI

ORSAM Rapor No: 201

Ağustos 2015

ISBN: 978-605-9157-05-6

Ankara - TURKEY ORSAM © 2015

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Hazırlayan:

Nebahat Tanrıverdi Yaşar, Araştırma Asistanı, *ORSAM*

İçindekiler

Takdim.....	5
GİRİŞ	7
I. BM'İNİN LİBYA MÜZAKERELERİ VE POLİTİKA DEĞİŞİMİ	9
II. BM LİBYA'DA NE YAPMAYA ÇALIŞIYOR?	13
a. Ulusal Uzlaşı Hükümeti	13
b. Yüksek Devlet Konseyi	16
c. Ulusal Ordu	17
III. LİBYA SİYASİ ANLAŞMASI'NIN SAHADAKİ KARŞILIĞI	18
a. Trablus-Tobruk Mücadelesi	18
b. Libya Ulusal Ordusu ve Milis Güçler Meselesi	21
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	24
NOTLAR	27

TAKDİM

“Arap Baharı” ayaklanmaları Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da bir dizi sosyal hareketi ve rejim değişikliğini tetikledi. Her ne kadar bölgeyi saran bu değişim süreci birbirleriyle bağlantılı olsa da, bölgede yaşandığı her ülkede farklı şekilde tezahür eden ayaklanmalar, farklı sonuçlar ortaya çıkardı. Libya bu farklılığın en çarpıcı ve en dramatik örneklerinden birisidir. Son dört yılda bazı uzmanlar bölgede demokratikleşmenin ancak, deyim yerindeyse, sıfırdan başlayan Libya’da mümkün olduğunu dile getirdi. Diğerleri ise devletin çökmesinden ötürü güvenlik sorunlarına ve milis güçlerine dikkat çekti. Birbirinden taban tabana zıt olan görüşlerin odağındaki Libya’da yaşananlar ise ülkede istikrarın tesisinin zor olduğunu gösterdi. Öte yandan 2014 Haziran seçimlerinin ardından ülkede iki meclisli, iki hükümetli bir yapının ortaya çıkması ve çatışmaların yayılarak ikinci bir iç savaşa evrilmesi, Libya’da siyasetin ne kadar çalkantılı olduğunu bir kez daha gösterdi. Libya’nın iç savaş, çatışma, siyasi çalkantılar ve aşiretler arası mücadele ile şekillenen bu son dört yılı boyunca Birleşmiş Milletler (BM) de tartışma götürmez bir biçimde kritik bir rol oynamıştır.

42 yıl boyunca Muammer Kaddafi tarafından yönetilen Libya, 15 Şubat 2011 tarihinde Bingazi’de başlayan protestoların ardından kısa süre içerisinde aşiretler arasında yaşanan kanlı bir iç savaşa sürüklendi. Bu şartlar altında BM Güvenlik Konseyi 26 Şubat 2011 tarihinde 1970 sayılı bir karar almış ve sorunun barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulması için ambargo dâhil bir dizi önlemleri devreye sokmaya karar vermiştir. Alınan önlemlerin yetersiz kalması üzerine, 18 Mart 2011’de BM Güvenlik Konseyi, uçuşa yasak bölge uygulamasının ve Libya’ya askeri operasyonun önünü açan 1973 sayılı kararı kabul etmiştir. Kararın alınmasının hemen ardından 19 Mart’ta uluslararası askeri koalisyon, “Şafak Yolculuğu” operasyonu olarak adlandırılan hava operasyonlarına başlamıştır. Daha sonra ise operasyonlar NATO komutasına devredilmiştir. BM’nin aldığı bu uluslararası askeri müdahale kararı, ülkede yalnızca Kaddafi dönemini sona erdirmemiş, aynı zamanda 2011’den itibaren devam eden ve Libya sınırlarını aşan bir etkiye sahip Libya krizini de tetiklemiştir. Askeri müdahalenin ardından BM’nin hazırladığı geçiş planının başarısız olması ile Libya, sınırlarının ötesinde etkisi bulunan çok aktörlü ve çok boyutlu derin bir krize sürüklenmiştir. Öte yandan BM, 2014 Sonbaharından beri Libya’daki krizi çözmek adına bir müzakere süreci yürütmekte ve dolayısıyla ülkedeki siyasi denklemin geleceği açısından da kilit bir rol oynamaya devam etmektedir.

BM’nin son dört yılda Libya’daki gelişmeler açısından önemli bir rol oynadığı ve oynamaya da devam edeceği tespitinden hareketle bu çalışma, BM’nin Libya krizine yaklaşımının, beklentilerinin ve amaçlarının anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Rapor dört bölüm halinde hazırlanmıştır. Raporun ilk bölümünde BM’nin Libya krizine yönelik politikalarındaki değişim ve bu değişimin temel dinamikleri ele alınmıştır. İkinci bölüm, BM tarafından taraflara sunulan Siyasi Anlaşma metinlerine ayrılmıştır. Üçüncü bölümde 11 Temmuz 2015 tarihinde imzalanan Siyasi Anlaşma’nın siyasi ve askeri açıdan etkilerine yer verilmiştir. Son bölümde ise BM’nin hedefleri ve öngörülleri, sahadaki son gelişmeler çerçevesinde uygulanabilirlikleri irdelenmiştir.

Konuya ilgi duyanlar adına hem Libya’daki güncel gelişmelerin ve mevcut çatışma dinamiklerinin hem de BM tarafından yürütülen müzakere sürecinin Libya’daki olası etkilerinin iyi anlaşılması açısından bu raporun önemli tespit ve veriler içerdiğini belirterek, Libya’da siyasi çözüm yönünde atılan tüm adımların devam etmesinin önemli olduğunu bir kez daha vurguluyor ve iyi okumalar diliyorum.

Doç. Dr. Şaban Kardeş
ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Nebahat Tanrıverdi Yaşar, Araştırma Asistanı, ORSAM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN LİBYA KRİZİNE YAKLAŞIMI

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) modern Libya tarihinde tartışma götürmez bir biçimde kritik bir rol oynamıştır. BM tarafından bağımsızlığı 1951 yılında tanınan Libya'da özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin kararları önemli etkiler bırakmıştır. Fakat bu kararlar arasında dönüm noktası sayılabilecek en önemli karar, Libya'ya uluslararası müdahalenin yolunu açan BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Mart 2011 tarihli 1973 sayılı kararıdır. Libya'da Kaddafi'nin muhalif hareketle mücadelesi çok kısa sürede iç savaşa dönüşmüştür. Muhaliflerin Kaddafi'ye bağlı lejyon birliklerince bastırılması ihtimalinin güçlenmesi ise müdahalenin yolunu açmıştır. Hava operasyonları ile sınırlı tutulan uluslararası askeri müdahale kararı, ülkede yalnızca Kaddafi dönemini sona erdirmekle kalmamış, 2011'den itibaren devam eden ve Libya sınırlarını aşan bir etkiye sahip Libya krizini de başlatmıştır. Askeri müdahalenin ardından BM hazırladığı geçiş planının uygulanması hususunda başarılı olamamış ve Libya, sınırlarının ötesinde etkisi bulunan çok aktörlü ve çok boyutlu derin bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır.

Ülkedeki iki meclis, iki hükümet ve milis güçleri arasında devam eden kanlı ve çetin mücadele dramatik bir dönüm noktasına doğru sürüklenmektedir. Mevcut şartlar altında her iki taraf arasındaki güç dengesinin koşulları göz önünde bulunduruldu-

ğunda tarafların yenilemediği bu mücadelede mağlup tarafın Libya'nın geleceği ve Libyalılar olduğu aşikâr. Öte yandan devam eden çatışmalar, savaş ağaları ve radikalizmi güçlendirmekte ve hâlihazırda çözümü oldukça zor olan Libya'nın sorunlarını daha fazla içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır.

2014'ün yazından beri taraflar arasındaki çatışmalar hızlanmış, yoğunlaşmış ve bölgesel anlamda yayılmıştır. Özellikle stratejik önem atfedilen havalimanları, petrol boru hatları, yollar, limanlar ve kent merkezleri hem hava saldırılarının hedefi haline gelmiş hem de birer savaş cephesine dönüşmüştür. Ayrıca yoğunlaşan çatışmalar sivil ölümlerini her geçen gün arttırmaktadır. Bunun yanı sıra bu çatışmalar, sivillerin hayatlarını devam ettirmeleri için elzem olan altyapıları da yok etmektedir. Ayrıca yerinden edilmiş Libyalıların sayısı da artmaya devam etmektedir. Bu duruma ek olarak Libya'daki istikrarsızlığın da katkısıyla Sahra-altı Afrika ülkelerinden özellikle Avrupa'ya gerçekleşen yasadışı göç dikkat çekici bir artış göstermektedir. Bu artış, Akdeniz'de yaşanan kazalarla birlikte bir insanlık dramı ortaya çıkarmaktadır. Her geçen gün Libya limanlarından hareket eden mülteci dolu botlara ilişkin trajik haberler artmaktadır. 2011'den beri 10,000'den fazla mültecinin Akdeniz'de can verdiği belirtilmektedir.

IŞİD'in Bingazi merkezi, Derne ve Sirte'yi kontrol ettiği ve hatta Trablus başta olmak üzere diğer kentlerde de kendine alan açtığı iddia edilmektedir. Bu genel tablo, 16 Şubat 2015'te Mısır'ın Libya'da hava operasyonları düzenlemesi ve BM Güvenlik Konseyi'ni uluslararası bir müdahale için toplantıya çağırması ile kaygı verici bir noktaya ulaştı. Libya'daki bu gelişmelere paralel olarak BM Libya Destek Misyonu Eylül 2014'ten itibaren sürdürdüğü Libya'daki tarafları uzlaştırmayı hedefleyen barış görüşmelerini hızlandırdı. Ancak 2014 yazından itibaren birbirlerine karşı amansız bir mücadele veren Tobruk Temsilciler Meclisi (TM) ve Trablus'taki Milli Genel Kongre (MGK) arasında yapılacak bir siyasi uzlaşının Libya'daki iç savaşı, bölünmüşlüğü ve milisler arasında devam eden kanlı savaşı durdurmasının mümkün olup olmadığı büyük bir soru işareti olmaya devam ediyor. Her iki hükümetin de hem kendi ittifak bloklarını hem de buldukları topraklarda muhkem egemenliğe sahip olmadıkları gerçeğini göz önünde bulundurulduğunda Libya'daki krizin çözümünün zorluğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Tüm bu zorluklara rağmen BM Libya Özel Temsilciliği'nin 2014 yazından itibaren yürüttüğü görüşmelerde nispeten bir ilerleme kaydedilmiş ve hazırlanan Siyasi Anlaşma 11 Temmuz 2015 tarihinde Fas'ın

Suheyrat kentinde Tobruk TM tarafından imzalanmıştır. Ancak Trablus MGK'nın anlaşmayı kabul etmemesi nedeniyle kaydedilen ilerleme kısmidir. Libya'daki istikrarsızlığın sona erdirilmesi, bu kısmiliğin aşılması ile mümkün olabilecektir.

Libya'daki rakip tarafların uzlaşmasının Libya krizini sona erdirmeye yeterli olup olmayacağı sorusuna cevap verebilmek için BM'nin Libya için oluşturduğu yol haritası ile siyasi anlaşmanın hatlarını analiz etmek gerekmektedir. Bu bağlamda çalışma, BM Libya Özel Temsilciliği'nin 2014 yazından itibaren yürüttüğü görüşmeleri analiz etmektedir. Çalışmanın ilk kısmında 2014 yazından bugüne kadar geçen süre içerisinde BM Libya Özel Temsilciliği'nin Libya krizine yönelik politikalarındaki değişim ve bu değişimin temel dinamikleri ele alınmıştır. Ardından 2015 yılının Nisan ayından itibaren Libya rakip taraflara sunulan üç adet Siyasi Anlaşma metni, BM'nin krizin çözümü adına önerdiği mekanizmalar ve yol haritası çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kısımda tarafların oluşturması beklenen yapılar, kurumlar ve yol haritası tartışılmaktadır. 11 Temmuz 2015 tarihinde Tobruk TM tarafından imzalanan Siyasi Anlaşma metninin de karşılaştırmalı bir şekilde analiz edildiği çalışmada BM'nin hedefleri ve öngörülerini, uygulanabilirlikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

I. BM'NİN LIBYA MÜZAKERELERİ VE POLİTİKA DEĞİŞİMİ

BM, Eylül 2014'ten beri Libya'da tarafları siyasi bir çözüm için bir yol haritası çerçevesinde uzlaştırmaya çalışmaktadır. BM tarafından yürütülen Libya Barış görüşmeleri dört farklı ülkede gerçekleştirilen dört ana evrede bir gelişim süreci göstermiştir. Gadamis'te oldukça dar kapsamda başlayan görüşmeler, 2015 Haziran'ı ile geniş çaplı bir hâl almış ve 2015 Haziran'ında Almanya, Berlin'de düzenlenen toplantı ile doğrudan müzakerelere geçilmiştir. Bu süreç sonucunda 11 Temmuz 2015 tarihinde Libya Siyasi Diyalogu içinde yer alan 22 aktörden 18'i Fas, Suheyra'ta Libya Siyasi Anlaşmasını imzalamıştır. Libya Siyasi Diyalogu içerisinde Libya'nın rakip meclisleri olan Trablus MGK ve Tobruk TM'den dörder temsilci yer almaktaydı. Temmuz 2015 toplantılarında Trablus MGK'nın dört temsilcisi, final görüşmelerini boykot etmiş ve anlaşma metnine imza atmayı reddetmişlerdir. Anlaşmanın imza törenine aralarında Trablus, Bingazi, Misrata ve Zintan'ın da bulunduğu altı belediye başkanı ile Milli Güçler İttifakı (*Tahaluf el Kuvve el Vataniyye*) ve Müslüman Kardeşlerin siyasi kanadı Adalet ve Kalkınma Partisi (*Hizb'ul Adala ve Bina*) de katılmıştır. Trablus MGK'nın anlaşma metnine imza atmayı reddetmesine rağmen Trablus MGK'ya destek veren grupların da imza töreninde yer alması, kısmen de olsa anlaşmanın taraflarını artırmıştır. Ayrıca BM Libya Özel Temsilcisi Bernardino Leon, BM ve Batılı devletlerin temsilcileri, Trablus MGK'ya anlaşmaya taraf olması çağrılarını sürdürmektedir.

2011 yılı sonrasında hızlı bir şekilde istikrarsızlığa ve iç savaşa sürüklenen Libya için bugün gelinen nokta önemlidir; ancak Libya Siyasi Anlaşmasının hâlâ tüm tarafları kapsamadığı ve kısmi nitelik taşıdığı unutulmamalıdır. Her ne kadar

uluslararası ve bölgesel aktörler Trablus MGK'ya yoğun bir baskı uyguladılar da, anlaşmanın tüm taraflarca kabul edilmesi sağlanmadıkça nihai bir sonuç elde etmek mümkün olmayacaktır. Buradan hareketle BM'nin yürüttüğü sürece aşamaları itibarıyla yeniden bakmak faydalı olacaktır.

I. Tobruk TM Odaklı İlk Görüşmeler: BM'nin barış görüşmeleri 29 Eylül 2014 tarihinde BM Libya Özel Temsilcisi Bernardino Leon öncülüğünde Libya'nın güney batısında yer alan Gadamis kentinde başlamıştır.¹ Gadamis'te gerçekleşen barış görüşmeleri sadece Haziran 2014 seçimleri ile oluşturulan Tobruk TM ve bu meclisi boykot eden 40 milletvekili ile sınırlı kalmış ve Trablus MGK bu sürece dâhil edilmemiştir.²

17 Şubat 2014'teki başarısız darbe girişiminin ardından, emekli tümgeneral Halife Haftar, 16 Mayıs 2014'te bir başka darbe girişimi ve Karama Operasyonu ile siyaset sahnesine geri dönmüştü. Ali Zeydan'ın Mart 2014'te başbakanlık görevinden azledilmesinin ardından Libya'da siyasi dengeler değişmiştir. Trablus MGK'daki gücünü yitiren Zintan aşireti (Ali Zeydan'ın üyesi olduğu aşiret) Hafter ile ittifak yoluna gitmiş ve yanlarına aldıkları askeri ve milis güçleri ile bir blok oluşturmuştur. Karama Operasyonu'nun derinleştiği bu kriz, hükümet krizi ile çıkmaza girmiştir. Bu şartlar altında krizden çıkış sağlamak adına ülke 28 Haziran 2014 tarihinde seçimlere gitmiştir. Ancak seçimler sonucu ortaya çıkan yeni siyasi tablo, krizi çözemediği gibi, ülkedeki bölünmüşlüğü kurumsal hale getirmiş ve biri Trablus'ta diğeri Tobruk'ta müteşekkil olmak üzere iki meclisli ve iki hükümetli bir kriz dönemi başlamıştır. BM, krizde Haziran 2014 Seçim sonuçlarını bağlayıcı kabul

ederek Tobruk TM'den yana bir politika izlemeye başlamıştır. Bu doğrultuda BM bu dönemde, Trablus MGK'yı görev süresi dolmasına rağmen kriz yaratan bir aktör olarak kabul etmiş ve siyasi girişimlerini de Tobruk TM üzerinde yoğunlaştırmıştır. BM'nin Tobruk TM üzerinden yürüttüğü bu siyasal girişimler "uluslararası tanınmış hükümet/meclis" kabulünü ortaya çıkarmıştır.

Bu çerçevede, BM'nin ilk görüşmelere Trablus MGK'yı davet etmediğini belirtmek gerekmektedir. Gadamis görüşmelerinde BM, Tobruk TM'nin meşruiyetini arttırmayı hedeflemiş, meclisi boykot eden vekilleri ikna ederek 2014 seçim sonuçları üzerindeki tartışmayı sonlandırmayı hedeflemiştir. Ancak sınırlı katılıma rağmen görüşmeler tıkanmış ve müspet bir sonuç elde edilememiştir.

II. Katılım Genişletme: Tobruk TM ile sınırlı ilk görüşmelerin başarısız olması üzerine BM, politikasında revizyona giderek yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu çerçevede Leon, görüşmelerin Cenevre'ye taşınmasına ve katılımcı kapsamının genişletilmesine karar vermiştir.³ 15 Ocak

2015'te Cenevre'de başlayan bu yeni görüşmelere her iki meclis, her iki hükümet, kent meclisleri temsilcileri ile milis güçleri temsilcileri davet edilmiştir. Trablus MGK, Cenevre görüşmelerine katılmayı reddetmiş, ancak bazı Trablus MGK vekilleri ile Misrata kent meclisi temsilcilerinin Cenevre görüşmelerine katılması ile bu karar delinmiştir.⁴ Her ne kadar Trablus MGK'nın katılmama kararının bazı gruplarca ihlal edilmesi, Trablus MGK'nın tepkisine neden olsa da Cenevre görüşmelerine Trablus MGK'nin kayıtsız kalmasının önüne geçmiş ve dolaylı bir temsil sağlamıştır.⁵ Trablus MGK ilk baştaki sert tavrını bir kenara bırakarak, görüşmelerin Libya'da devam etmesi halinde görüşmelere katılacağını açıklamıştır.⁶ Cenevre'de gerçekleşen iki tur görüşmenin ardından müspet bir sonucun elde edilememesi, tarafların uzlaşma konusunda istekli olmayışları ve görüşmeler devam ederken çatışmaların yoğunlaşması Cenevre görüşmelerini tıkanmıştır.⁷

III. Trablus MGK'nın Müzakere Sürecine Dâhil Edilmesi: Cenevre görüşmelerinin Trablus MGK'nın kısmi ve dolaylı katılımının müzakere sürecini olumsuz etki-

lediğini göstermesi üzerine BM, Trablus MGK'nın taleplerini değerlendirmeye karar vermiş, bir kez daha görüşmelere daha fazla taraf dâhil etme yoluna gitmiştir. Bu çerçevede Trablus MGK'nın görüşmelerin Libya'da devam etmesi talebine olumlu cevap vermiştir. Ancak daha sonra ülkenin doğusundaki Bingazi kentinin 250 kilometre doğusunda yer alan Derne'ye bağlı Kubbe ilçesinde bomba yüklü araçlarla düzenlenen 3 intihar saldırısı sonucu 47 kişinin hayatını kaybetmesini gerekçe göstererek görüşmeleri Fas'a taşımıştır. Böylece Trablus MGK'nın da katıldığı görüşmeler Mart 2015'te Fas'ın Suheyraat kentinde başlamıştır. Fas, Suheyraat görüşmeleri iki turda olmak üzere taraflar arasında dolaylı görüşmeler şeklinde gerçekleşmiştir. Ayrıca Leon, Fas, Suheyraat'a taşıdığı barış görüşmelerinde bölgesel aktörlerin aktif katılımı ve desteği ile başarı şansını yükseltmeyi hedeflemiştir.

12-26 Mart 2015 tarihleri arasında tarafların dolaylı oturumlar ile gerçekleştirdikleri ilk tur görüşmelerin ardından 15 Nisan 2015'te ikinci tur görüşmelere geçilmiş ve taraflar Libya'da Siyasi Geçiş Taslak Anlaşmasına dair çerçeve notlarını müzake-

re etmeye başlamıştır.⁸ Öte yandan ikinci tur görüşmelerinin başladığı Nisan ayında Tobruk TM'ye destek veren Halife Hafter'e bağlı güçlerin başkent Trablus'a saldırması, görüşmelerin kesilmesi tehlikesini ortaya çıkarmıştır.⁹ 16 Nisan'da Trablus MGK görüşmelere katılımını askıya alsa da dolaylı görüşmeler ile ikinci tur da tamamlanmıştır.¹⁰ Bu görüşmeler neticesinde BM, müzakere edilen hususlar çerçevesinde 28 Nisan 2015 tarihli taslak anlaşmanın üçüncüsünü taraflara sunmuştur.¹¹

IV. Doğrudan Görüşmeler ve Dengeleme Politikası: Gadamis görüşmelerinde Tobruk TM'nin meşruiyetini güçlendirmeyi hedefleyen BM, bu yaklaşımı ekseninde Cenevre ve Fas, Suheyraat görüşmelerini geniş katımlı bir şekilde gerçekleştirmişti. İlk görüşmelerden itibaren BM, siyasi çözümde meşru muhatapın Tobruk'taki TM olması gerektiğine kanaat getirmişti. BM'ye göre Trablus MGK'ya nazaran Tobruk TM askeri anlamda daha avantajlıdır. BM, Hafter'e bağlı birliklerin, İbrahim Cudran yönetimindeki federalist Barka yönetimi askeri birliklerinin ve Libya Hava Kuvvetlerinin desteğine sahip Tobruk'un Libya'daki istikrarı sağlayabileceğini ön-

görmektedir.¹² Bu nedenle de BM, Cenevre ve Fas'taki görüşmelerde Trablus MGK'ya, Tobruk TM'nin egemen güç olduğu bir yol haritasını kabul ettirmeye çalışmıştır. Bu yol haritasının üç temel amacı bulunmaktaydı. Bu amaçlar, uzlaşi hükümetinin kurulması, taraflar arasında ateşkes anlaşmasına varılması ve silahlı grupların, yani milis güçlerinin kentlerden çekilerek ortak bir Libya ulusal ordusunun oluşturulmasıdır. Bu hususlar, görüşmeler ışığında revize edilen Siyasi Anlaşma taslaklarının ana eksenini oluşturmuştur.

BM tarafından 27 Nisan'da açıklanan üçüncü taslak anlaşma, 28 Nisan'da Trablus MGK tarafından reddedilmiştir.¹³ Öte yandan Tobruk'taki TM ise taslağı kabul edeceklerini ilan etmiştir. Trablus MGK'nın BM Libya Özel Temsilciliğini sert bir dille eleştirmesi, Leon yerine başka bir ismin temsilci olarak atanmasını talep etmeleri ve BM'yi taraf tutmakla suçlamaları Trablus MGK'nın bu taslağı kabul etmeyeceğini göstermekteydi.¹⁴ MGK'nın ortaya koyduğu bu muhalefet sonucunda BM taslak anlaşmada revizyona gitmiş ve 8 Haziran 2015 tarihinde Trablus MGK'yi tatmin edecek yeni bir taslak anlaşma hazırlamıştır. Son taslağın en önemli revizyonu ise Trablus MGK'nın çoğunlukta olduğu Devlet Konseyi'nin, yasama organı Tobruk TM'ye paralel bir konuma taşınmasıdır. Örneğin, yeni taslağa göre, uzlaşi hükümetinden güvenoyunun çekilmesi için hem Tobruk TM'nin hem de Devlet Konseyi'nin üçte ikilik onayı gerekmektedir.¹⁵ Öte yandan Devlet

Konseyi'nin kararları yasamayı, yani Tobruk TM'yi bağlayacaktır. Bu bağlayıcılık tasarıda tanımlanmadığı için uygulamada veto yetkisi ya da Tobruk TM tarafından yapılan yasaların değiştirilmesi şeklinde tezahür edebilecektir. Doğal olarak bu taslak, Trablus MGK tarafından hemen kabul edilmiş ve Tobruk TM tarafından ise reddedilmiştir.¹⁶ Böylece Cenevre görüşmelerindeki duruma geri dönmüştür. Ancak bu sefer Trablus MGK, görüşmelere katılırken Tobruk TM katılmama kararı almış, ancak bu karar bazı gruplarca delinmiş ve böylece kısmi bir katılım gerçekleşmiştir.¹⁷

Sonuç itibarıyla BM'nin Libya'daki taraflara yönelik yaklaşımı, 8 Haziran taslağı ile tamamen değişmiştir. BM'nin önerdiği bu son taslakta Tobruk TM'yi önceleyen yaklaşım terk edilmiş, yerine Tobruk TM ve Trablus MGK'yı dengelemeye çalışan bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Ancak bu yaklaşım içerisinde Tobruk TM hala ağır basan taraf olmaya devam etmiştir. Keza 2 Temmuz 2015'te sunulan beşinci taslak anlaşmada bu durum daha belirgin bir şekilde görülmektedir.¹⁸ Dördüncü taslak anlaşma Devlet Konseyi başlığı altında MGK'ya daha fazla yetki tanıyan ve Trablus MGK'yı Tobruk TM'yi denetleyen ve yer yer Tobruk TM'ye eş bir kurum haline getiren maddelerde değişiklikler yapılmış ve Devlet Konseyi daha çok bir "danışma meclisine" dönüştürülmüştür. Böylece dördüncü taslağı reddeden Tobruk TM ile bir uzlaşya varılmış, nitekim 11 Temmuz'da da bu beşinci taslak anlaşma kabul edilerek taraflarca imzalanmıştır.

II. BM LİBYA'DA NE YAPMAYA ÇALIŞIYOR?

BM, Eylül 2014'te Libya, Gadamis'te başlattığı Libya müzakere süreci boyunca tarafları uzlaştıracak bir anlaşma metni oluşturmak için yoğun bir çaba harcamıştır. Libya'daki rakip taraflara beş taslak metin sunan BM, yürüttüğü barış görüşmeleri ile tarafları bir yol haritası üzerinde uzlaştırarak uluslararası bir güvenlik sorununa doğru evrildiğini düşündüğü Libya'daki iç savaşa bir son vermeyi amaçlıyor. Bu amacını da beşinci taslak anlaşmanın görüşmelerine katılan 22 tarafın 18'inin imza atması ile kısmen gerçekleştirmişti. Leon öte yandan anlaşma metnini reddeden Trablus MGK'ya yaptığı çağrılarla uzlaşma kapısını açık bırakmaktadır.

Şimdiye kadar hazırlanan taslak anlaşmaların üç ortak başlığı göze çarpıyor: Ulusal Uzlaşma Hükümeti, Libya'daki farklı pek çok aktörün siyasi sürece katılımını sağlayacak konseylerin oluşturulması ve milis güçlerin yarattığı parçalanmışlığı ortadan kaldıracak ve güvenlik açığını kapatacak ulusal ordu. BM'nin her bir başlık için ortaya koyduğu yol haritası ise derin bir analizi gerektirmektedir. Tarafların 11 Temmuz'da imzaladığı anlaşma metni ana eksen olmak üzere BM tarafından sunulan anlaşma metinleri çerçevesinde BM'nin Libya'da nasıl bir çözüm istediği bu bölümde üç ana başlık altında ele alınacaktır.

a. Ulusal Uzlaşma Hükümeti

BM, Gadamis görüşmelerinde Libya'da Tobruk TM'yi meşru ve tartışma götürmez bir zemine oturtmaya çalışmıştır. Ancak mevcut tabloda Tobruk TM ile sınırlı herhangi bir seçeneğin yeterli olmayacağına anlaşılması ile birlikte Cenevre görüşmelerini Libya'daki tarafları uzlaştırmaya kaydırmıştır. Böylece BM tarafından

yürütülen süreç, bir Ulusal Uzlaşma Hükümetinin kurulmasını ana hedeflerden biri olarak belirlemiştir. Buradan hareketle BM, tarafların rıza gösterdiği bir Ulusal Uzlaşma Hükümeti ile siyasi bir irade ortaya çıkarmak ve bu siyasi irade ile Libya krizindeki temel fay hatlarını çözmek istemektedir. Bu çerçevede taslak anlaşmalarda da, 11 Temmuz 2015'te imzalanan anlaşma metninde de meşru yasama organı Tobruk TM, yürütme organı ise Ulusal Uzlaşma Hükümeti'dir.

Taslak anlaşmanın Nisan ve Haziran aylarında açıklanan versiyonlarında Ulusal Uzlaşma Hükümeti, geçiş sürecinin temel aktörü olarak belirlenmiştir. Taslak anlaşmalara göre Ulusal Uzlaşma Hükümeti, yürütmeden sorumlu tek meşru kurum olacak ve Başbakan başkanlığında bakanlar konseyi, iki başbakan yardımcısı ve bakanlardan oluşacaktır. Ulusal Uzlaşma Hükümetinin genel merkezi Trablus'ta olacak, ancak Libya'nın başka kentlerinde de faaliyet gösterebilecektir. Ancak anlaşmada belirtilen bu husus ile birlikte Tobruk ve Trablus kentlerinde bölünen meclis ve hükümetler karmaşasına bir kez daha kapı aralanmaktadır. Her ne kadar BM bu ikiliği ortadan kaldırmak istese de, taraflara duyduğu güvensizlikten ötürü, süreçte taraflar arasında yaşanabilecek ihtilaflara bir önlem almak gayesi ile böyle bir yöntem geliştirmiştir. Böylece BM, kurduğu geçiş aktörlerini ihtilaflar sırasında güvenli bölgelere taşıyarak süreci devam ettirmeyi planlamaktadır. Taslak anlaşmalardaki bu hususlar, imzalanan anlaşma metninde de korunmuştur.

Ulusal Uzlaşma Hükümetinin görev süresi, anlaşma imzalandıktan sonraki bir yıllık süreyi kapsamaktadır. Taslak anlaşma, ayrıca bu bir yıl içerisinde Libya anayasasına

atif yaparak başka bir hükümet kurulamayacağını öngörmektedir. Öte yandan görev süresi ancak bir yıl daha uzatılabilecektir. Bu bir yıllık uzatma için üçüncü ve dördüncü taslak anlaşmalar, Tobruk TM'nin özel oturumunu şart koşarken, 11 Temmuz'da imzalanan anlaşma metni "Ulusal Uzlaş Hükümetinin görev süresi, anayasa hazırlama çalışmaları bitmez ise otomatik olarak bir yıl daha uzar" ibaresi ile yeni bir düzenleme yapmıştır. Ayrıca eğer ülkede seçimler gerçekleştirilebilirse ve bu seçimler ile yeni bir yürütme organı oluşturulursa, Ulusal Uzlaş Hükümetinin görev süresi otomatik olarak sona erecektir. Sonuç itibarıyla anlaşma çerçevesince Ulusal Uzlaş Hükümetinin görev süresi en fazla iki yıl olacaktır ve seçimler gerçekleştirilip yeni bir meclis çatısı altında yeni hükümet kuruluncaya kadar görevde kalacaktır.

Dördüncü anlaşma taslağına göre Ulusal Uzlaş Hükümeti'nden güvenoyunun çekilmesi hem Tobruk TM'nin hem de Devlet Konseyi'nin 2/3'lik oyu ile mümkündür. Buna ek olarak, Başbakanın ölmesi ya da istifa etmesi, tüm kabinenin istifası anlamına gelecektir. Bu durumda mevcut hükümet, kayyum hükümet konumuna geçecek ve yeni hükümet kuruluncaya kadar görevde kalacaktır. Eğer böyle bir durum

yaşanırsa Libya Siyasi Diyalöğü, TM ve Devlet Konseyi'nden beşer üye bir araya gelerek birlikte bir başbakan adayı belirleyecektir. İmzalanan anlaşma metninde ise bu kısımlarda değişiklikler yapılmıştır. Öncelikle Ulusal Uzlaş Hükümeti'nden güvenoyu çekilmesinin prosedürü tamamen değiştirilmiştir. Anlaşmaya göre güvenoyu çekilmesi süreci 50 Tobruk TM vekillinin imzaladığı bir dilekçe ile başlatılabilmektedir. Dilekçe verilmesinin ardından Tobruk TM'nin Devlet Konseyi ile durumu istişare etmesi ve ardından Tobruk TM içinde yapılacak oylamada toplam 200 vekilden 150'sinin güvenoyu çekilme yönünde oy vermesi gerekmektedir. Yeni düzenleme ile Devlet Konseyi'nin dördüncü taslak anlaşmada sahip olduğu yetki ortadan kaldırılmış ve Tobruk TM güvenoyu çekilmesinde yetkili tek merci haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, yeni başbakan belirleme süreci de yeniden düzenlenmiştir. Ölüm veya istifa durumunda yeni başbakanın belirlenmesi yetkisi Tobruk TM'ye bırakılmıştır. Dördüncü taslakta bu yetkiye ortak olan Devlet Konseyi ve Libya Siyasi Diyalöğü ise anlaşma metninde süreden çıkarılmıştır. (4/1. Madde)

Anlaşma ayrıca Ulusal Uzlaş Hükümetinin, başbakanlığa bağlı bir Bakanlar Kurulu ve Bakanlar Kurulu Başkanlık Konseyi

oluşturmasını da içermektedir. Yürütme yetkileri büyük oranda Bakanlar Kurulu tarafından icra edilecektir. Başbakanın görevleri ise;

- Devleti dış ilişkilerinde temsil etmek,
- Libya'nın dış temsilcilerini ve kurumlarını tayin etmek,
- Bakanlar Kurulu'na nezaret etmek,
- Tobruk TM tarafından hazırlanan yasaları düzenlemek ve görüşmektir.

Bakanlar Kurulu Başkanlık Konseyi'nin görevleri ise şunlardır;

- Libya Ordusu Yüksek Komutanını atamak,
- Tobruk TM'nin onayı ile istihbarat servisi başkanını atamak, değiştirmek,
- Libya'nın temsilcilerini ve büyükelçilerini atamak/değiştirmek ve kıdemli yetkilileri atamak/ değiştirmek
- 10 gün içinde Tobruk TM'nin onayına sunulması şartı ile olağanüstü hal ilan etmek, barış ve savaş ilanı, Ulusal Savunma ve Güvenlik Konseyi onayı ile olağanüstü tedbirler almak,
- Tobruk TM tarafından uygun görülen uluslararası anlaşmaları akdetmektir.

Bakanlar Kurulu'nun görevleri ise;

- Hükümet programını hazırlamak,
- Görevlerini icra etmek amacıyla yükümlü oldukları konular ile ilgili yasa hazırlamak ve TM'nin onayına sunmak,
- Hükümet programının uygulanması için tüzük, iç tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak,
- Ulusal meselelerin ülke menfaati, yasalar, tüzük, iç tüzük ve yönetmelikler çerçevesinde idare etmek,
- Genel bütçe ve devlet bilançosunu hazırlamak,
- İlgili kurumlar ile işbirliği içerisinde gerekli acil mali önlemleri almak ve düzenlenmeleri yapmak,
- Uluslararası antlaşmaları müzakere etmektir.

Dördüncü anlaşma taslağının 10. Maddesine göre, Ulusal Uzlaşma Hükümeti, Devlet Konseyi ve Ulusal Savunma ve Güvenlik Konseyi ile görüşerek, Libya Ordusu'nun yetkilerini düzenleyen bir yasa hazırlamak ile sorumludur. Göreve başladıktan sonra 3 ay içinde bu görevi yerine getirmesi gerekmektedir ve hazırladığı yasa tasarısını bu süre içerisinde Tobruk TM'ye sunmalıdır. Bu hususlar da anlaşma metninde

değişikliğe uğrayan kısımlar arasındadır. Yapılan değişiklik ile Libya Ordusu'nun yetkilerini düzenleyen yasanın hazırlanması için Ulusal Uzlaş Hükümeti, Devlet Konseyi ve Ulusal Savunma ve Güvenlik Konseyi'nin yer aldığı ortak bir komisyon oluşturulması gerekmektedir.

Hem anlaşma taslaklarının hem de imzalanan anlaşmanın 12. Maddesine göre, geçiş döneminde meşru yasama organı Tobruk TM'dir. Öte yandan taslaklarda yasama organına ilişkin düzenlemenin yer aldığı bölümün başlığı Yasama Erki iken anlaşmada bu başlık Tobruk TM olarak değiştirilmiştir. Tobruk TM'nin görev süresince atayacağı/değiştireceği pozisyonlar 15. Maddede belirlenmiştir. Dördüncü taslak anlaşmaya göre Tobruk TM, Libya Merkez Bankası, Libya Siyasi Diyalogu ve Devlet Konseyi'nde beşer temsilci ile bir araya gelerek Libya Merkez Bankası Başkanı, Denetim Bürosu Başkanı, İdari Denetleme Konseyi Başkanı, Yolsuzlukla Mücadele Kurumu Başkanı, Yüksek Seçim Konseyi Başkanı ve Cumhuriyet Savcılarını atayacak ve değiştirebilecektir. Ulusal Uzlaş Hükümeti kurulduktan sonra 60 gün içinde bir araya gelerek bu pozisyonlarda görev yapacak isimlerin belirlenmesi ve atanması gerekmektedir. Bu pozisyonlarda görev yapan isimlerin görevlerinden alınması ve yerlerine yeni isimlerin atanması aynı usul ve süreçleri gerektirmektedir. Ancak imzalanan anlaşma, bu bölümü de büyük oranda değiştirmiştir. Öncelikle anlaşmaya göre 60 günlük süreç 30 güne indirilmiştir. Ayrıca Libya Merkez Bankası Başkanı, Denetim Bürosu Başkanı, İdari Denetleme Konseyi Başkanı, Yolsuzlukla Mücadele Kurumu Başkanı, Yüksek Seçim Konseyi Başkanı ve Cumhuriyet Savcılarının atanması yetkisi Tobruk TM'ye verilmiştir. Dördüncü taslakta bu yetkiye ortak olan Libya Merkez Bankası, Libya Siyasi Diyalogu ve Devlet Konseyi çıkarılmıştır. Devlet Konseyi, atama ve görevden alma süreçlerinde sadece danışma meclisi olarak yer alabilecektir. Keza yeni atama ve görevden almalarda da tek yetkili Tobruk TM haline gelmiştir.

Tobruk TM'nin görevden alma ve yeniden atama yapabilmesi için meclisin 2/3'ünün oyunu alması gerekmektedir.

b. Yüksek Devlet Konseyi

Yüksek Devlet Konseyi'ne dair usuller dördüncü taslak anlaşmada 19.Madde -28. Madde arasında, imzalanan anlaşma metninde ise 19. Madde-18. Madde arasında düzenlenmektedir. Hem taslak anlaşmanın hem de imzalanan anlaşmanın 19. Maddesine göre Yüksek Devlet Konseyi Devletin en yüksek istişare (danışma) organıdır, tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahiptir. Bu çerçevede görevlerini bağımsız bir şekilde yürütecektir. Taslak anlaşmada Yüksek Devlet Konseyi, nitelikli çoğunluk ile Tobruk TM'yi bağlayıcı fikir beyan edebilmekteydi. Bunun yanı sıra uluslararası anlaşmalar ile ilgili Tobruk TM'ye tavsiye niteliğinde öneriler ile gerekli yasa teklifleri sunma yetkisi tanınmıştı. Ayrıca Yüksek Devlet Konseyi'nin Tobruk TM'nin yazılı taleplerine 14 gün içinde cevap vermesi gerekmektedir. Ancak anlaşma metninde bağlayıcı fikir beyan edebilmek için gerekli olan "nitelikli çoğunluk" şartı "2/3" ile değiştirilmiştir. Buna ek olarak, imzalanan anlaşma ile Tobruk TM, Devlet Konseyi'nin bağlayıcı fikirlerini reddetme ve kabul etme yetkisine sahiptir. Böylece anlaşma, taslak metninde geçen Devlet Konseyi'nin bağlayıcı fikirlerini bağlayıcı olmaktan çıkarmıştır. Bu da taslak metnin Devlet Konseyi'ne sağladığı "veto" yetkisini ortadan kaldırmıştır. Anlaşmaya göre Devlet Konseyi'nin Tobruk TM'nin yazılı taleplerine 21 gün içinde cevap vermesi gerekmektedir. Son olarak, Devlet Konseyi'nin yetki ve işleyişini belirleyen bölümden, taslak anlaşmada yer alan ve Başbakan ile bakanlara Devlet Konseyi'nin oturumlarına katılma yetkisi veren madde çıkarılmıştır. Bunların dışındaki bölümlerde dördüncü taslak anlaşma ile imzalanan anlaşma arasında farklılık bulunmamaktadır.

22. Maddeye göre Yüksek Devlet Konseyi'nin genel merkezi başkent

Trablus'tur. Görev süresi ise Ulusal Uzlaş Hükümeti ile beraber bitecektir. 23. Madde Yüksek Devlet Konseyi'nin oluşturulma esaslarını düzenlemektedir. Buna göre Yüksek Devlet Konseyi, toplam 120 üyeden oluşacaktır. Bu 120 üyenin 90'ını mevcut Trablus MGK üyeleri oluşturacak, geri kalan 30'u ise önemli, saygın Libyalılardan (aşiret, STK, yerel liderler) coğrafya, kültür, kadın ve genç temsili gözetilerek seçilecektir. Öte yandan geçiş sürecinde yeni üye belirleme yetkisi Yüksek Devlet Konseyi'nde olacaktır.

Devlet Konseyi ile Ulusal Uzlaş Hükümeti arasında iletişimi sağlayacak müşterek bir komisyon kurulacaktır. Taslak anlaşma, geçiş sürecinin temel amacını, referandum ve genel seçimler için yasal düzenlemeler yapılması ve yasaların hazırlanması olarak belirlemiştir. Bu çerçevede taslak anlaşmanın 24. Maddesinde düzenlenen bu müşterek komisyon bahsi geçen amaçların gerçekleştirilmesi ile sorumludur. 25. Madde ise Devlet Konseyi'nin sorumluluklarını daha detaylı belirlemektedir. Buna göre Devlet Konseyi;

- Libya Siyasi Anlaşmasının uygulanması adına gerekli desteğin sağlanması,
- Ulusal birliğin desteklenmesi,
- Toplumun temel birimlerinin korunması,
- Hükümetin programı ve önceliklerine göre belirlenen ekonomik ve sosyal kalkınma projelerinin desteklenmesi,
- Terörizm, radikalizm, şiddet ve dışlama ile mücadele edilmesi,
- Mevcut mekanizmalar üzerinden uzlaş ve barış çabalarına destek verilmesi,
- Mülteciler ile yerlerinden edilmişlerin güvenli geri dönüşlerinin temin edilmesi,
- Medyanın barış ve uzlaşya destek vermesi ile nefret ve savaş karşıtı yayının sağlanmasını,
- Hakikati araştırma konseyleri, yolsuzlukla mücadele kurumu çalışmalarına destek verilmesi ile yükümlüdür.

c. BM Taslağı'nda Libya Ulusal Ordusu

Anlaşmada Güvenlik Düzenlemeleri başlığı altında 14 madde (dördüncü taslak anlaşma 36. Madde -49. Madde- imzalanan anlaşma Madde 35-Madde 48) bulunmaktadır. Bu 14 madde 11 Temmuz'da imzalanan anlaşmada, dördüncü taslak anlaşmadaki haliyle muhafaza edilmiştir. Bu bölümdeki düzenlemeler ile BM, ordu ve polis güçlerinin inşasına ilişkin bir yol haritası oluşturmaya çalışmıştır.

Öncelikle ordu ve polis teşkilatının inşası ve geliştirilmesi görevi, Ulusal Uzlaş Hükümetine verilmiştir. Taslak anlaşma, bu inş süreci boyunca uygulanması öngörülen birtakım geçici güvenlik önlemleri düzenlemiştir. Bu geçici güvenlik önlemleri ateşkesin uygulanması, milis güçlerinin şehirlerden, yerleşkelerden ve stratejik öneme sahip yapılardan çekilmesi ile silahsızlandırmanın gerçekleştirilmesi hususlarını içermektedir. Gene geçici önlemleri düzenleyen 36. Madde'ye göre bu amaçların uygulanması ve uygulamaların denetlenmesi için gerekli mekanizmaların Ulusal Uzlaş Hükümeti tarafından oluşturulması gerekmektedir. Bu mekanizmayı deneyecek "Geçici Güvenlik Önlemlerinin Uygulanmasını İzleme Komitesi" (39. Madde) yerel toplulukları da içerecek şekilde tesis edilecek ve gerektiğinde BM'den destek isteyebilecektir. Libya Siyasi Anlaşmasının imzalanması ile yürürlüğe girecek ateşkesin ardından 30 gün içinde milisler önce başkent Trablus'tan ve ardından diğer yerleşim birimleri ile yapılardan çekilecekler (41-42.Madde). Ateşkesin ardından 60 gün içerisinde de ağır ve orta silahlar BM'ye teslim edilecektir (43. Madde). 44.-47. Madde ise silahsızlandırılan milis üyelerinin rehabilite ve topluma entegre edilmesi ile ilgili niyet beyanlarını içermektedir. Buna göre Ulusal Uzlaş Hükümeti rehabilitasyon ve entegrasyon için gerekli düzenlemeleri yapacaktır. Ayrıca uygun görülen eski milis üyeleri güvenlik birimlerine transfer edilebilecektir.

III. LİBYA SİYASİ ANLAŞMASI'NIN SAHADAKİ KARŞILIĞI

a. Trablus-Tobruk Mücadelesi

BM'nin Eylül 2014'ten beri sürdürdüğü uzlaşma görüşmeleri, 11 Temmuz'da imzalanan Libya Siyasi Anlaşması ile somut ancak yine de kısmi bir sonuca ulaştı. Fas, Suheyra'ta gerçekleşen ve MGK'nın da katıldığı bu görüşmeler içerisinde yer alan Libya Siyasi Diyalogu'nun önemli bir kısmı -22 üyenin 18'i- Libya Siyasi Anlaşmasını imzaladılar. Her ne kadar anlaşma metni, tarafların uzlaşmadığı kaynak paylaşımı, idari ve siyasi yapı, güç dağılımı gibi hususları içermese de anlaşmanın imzalanması, sahada siyasi dengenin değişmesi adına bazı kritik gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. Ancak sahada gelişmesi muhtemel güç dengesindeki değişiminin Libya'da yakın zamanda istikrar ve uzlaşma varacağını söylemek için henüz çok erken. Aksine güç dengesindeki olası değişimin yakın zamanda yeni bir çatışma dalgasını beraberinde getirmesi muhtemeldir. Alan genişletmeye çalışan, buldukları bölgelerde mevcut varlık ve otoritelerini korumayı hedefleyen aşiretlerin siyasi dengede avantajlı bir konum elde etmek istemeleri nedeniyle bir yandan yeni ittifakların kurulması süreci diğer yandan da çatışmaların yaşanması yakın gelecek için en yüksek olasılık.

Ali Zeydan'ın kaçak petrol sevkiyatı krizinin ardından Mart 2014'te başbakanlıktan azledilmesi ile başlayan siyasi kriz, Hafter'in 16 Mayıs'ta Karama (Haysiyet) Operasyonu'na başlaması ile çıkmaza girmişti. Bu süreç, Libya'da iki hükümetli, iki meclisli bir bölünmeye yol açmakla kalmamış, aynı zamanda ülkenin batısında yer alan ve güçlü milis gücüne sahip Zintan aşiretinin Trablus MGK ile yollarını ayırmasına da neden olmuştu. Krizin çözülmesi adına Trablus MGK se-

çimlere gidilmesi kararı almıştı. Ancak Haziran 2014 seçimleri, krizi çözemediği gibi Libya'da biri Tobruk TM diğeri Trablus MGK etrafında olmak üzere iki rakip kampın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tobruk-Trablus çekişmesi olarak formüle edilen bu iki rakip kamp, askeri ve siyasi ittifaklara dayalı çatı yapılarından müteşekkildirler ve çatıları altında çok farklı bileşenleri bir araya getirmektedirler. Ülkenin batısını kontrol eden Trablus MGK'nin askeri birlikleri Libya Şafağı olarak bilinmekte. Büyük bir kısmını Misrata milislerinin oluşturduğu Libya Şafağı çatısı altında Zaviye kent milisleri, Trablus'tan çok sayıda farklı tugay ve milis güçleri, Geriyan askeri birlikleri ile Berberi Amazighler ile Tuareglerin bir kısmı bulunuyor. Libya Şafağı'nın en önemli ve bilinen askeri gücü, resmi olarak Libya Genel Kurmay Başkanlığına bağlı olan ancak pratikte otonom hareket eden "Libya Kalkanı" isimli bir milis tugayıdır. Misrata milis güçleri ile Müslüman Kardeşler, Libya Kalkanı milis gücünün en hâkim unsurlarıdır. 2014'e kadar Trablus, Misrata, Bingazi, Homs ve Trablus'ta varlık gösteren Libya Kalkanı, Bingazi'deki etkinliği son bir yılda büyük ölçüde kaybetmiştir. Benzer şekilde Trablus'un bazı bölgelerinde de alan kaybettiği ifade edilmektedir. Ayrıca Vatan Partisi lideri Abdülhakim Bilhac'a yakın olduğu ifade edilen Trablus Tugayı da Libya Şafağı güçleri arasındadır. Tunus sınırı yakınlarında Cebel Nefusa (Batı Dağları) bölgesinde yaşayan Amazighlerin Libya Şafağı'nda yer almasının nedeni, karşı kampta yer alan Zintan aşireti ile aralarında devam eden anlaşmazlıklar ve çatışmalardır. Misrata'nın Trablus MGK'ya destek vermesinin ardındaki temel dinamik de fikir birliğinden çok, benzer siyasi kaygılar ve çekişmelerdir. 2014 öncesine kadar

açık bir şekilde taraf olmayan Tuaregler ve Tebular ise Fizan'daki alan genişletme çatışmalarından ötürü Trablus-Tobruk mücadelesine eklenmiştir. Tuaregler, Tebuların Tobruk'a yakınlaşmasının ardından Trablus ile ittifaka girmişlerdir.

Tobruk TM'nin askeri gücü ise Karama (Haysiyet) Operasyonu İttifakı olarak isimlendirilmektedir. Bu ittifak Hafter'e bağlı özel kuvvetlerin, İbrahim Cudran yönetimindeki federalist Barka yönetimi askeri birliklerinin, Libya Hava Kuvvetlerinin, ülkenin batısında yer alan Zintan milislerinin ve ittifaka son dönemde dâhil olan ve güneyde yer alan Tebuların desteğine sahiptir. Ayrıca Mayıs 2015'ten itibaren Bingazi'ye düzenlediği hava operasyonlarından sonuç alamayan General Hafter, 2014 sonu itibarıyla, Bingazi çevresinde Sahva birliklerini oluşturmuştur. Tobruk TM'nin ülkenin doğusundaki egemenlik kaynağı, büyük oranda federalist Barka yönetimi çatısı altında bir araya gelen bölgenin güçlü ve büyük aşiretleri. Şubat 2014'e kadar diğer tüm siyasi gruplar ile hasım olan federalistler, 2014 yazında Zintan aşireti gibi Tobruk TM ile siyasi bir ittifak yaptı. 2011 sonrası dönemde petrol tesisleriyle boru hatlarının güvenliğini sağlamakla görevli Libya Petrolünü Koruma Gücünün başındaki İbrahim Cudran, görevinden alındıktan sonra kendine bağlı milislerle birlikte ülkenin doğusunda yer alan Ras Lanuf ve Sirte'deki tesislerinin kontrolünü ele geçirdi ve Barka Özerk Yönetiminin askeri gücüne dönüşmüştü. Büyük oranda otonom bir yapıya ve güce sahip federalist Barka yönetimi, bölgedeki aşiretlerin ve İbrahim Cudran komutasındaki askeri birliklerin sayesinde bölgedeki petrol boru hatları, tesisleri ve stratejik tesisleri kontrol altında tutuyor.

11 Temmuz 2015'te imzalanan anlaşma ile Libya'da meşru yasama organının Tobruk TM olması kabul edildi. Anlaşmayı kabul edenler arasında Trablus MGK'ya destek veren ve Libya Şafağı içerisinde de yer alan aktörlerin [Misrata, Bingazi ve Trablus belediye meclisleri, Müslüman Kardeşlerin

siyasi kanadı Adalet ve Kalkınma Partisi (Hizb'ul Adala ve Bina) gibi] olması, güç dengesini Tobruk TM lehine değiştirebilme potansiyeli taşıyor. Bu durum aynı zamanda Trablus MGK'nın temsil ettiği blokta bir çözüme yaşandığını gösteriyor. Özellikle Misrata Belediye Meclisi'nin Müslüman Kardeşlerin Libya'daki siyasi kanadı Adalet ve Kalkınma Partisi'nin anlaşmaya destek vermesi denge değiştiren bir süreci tetikledi.

Libya Şafağı'nın en büyük ve en güçlü bileşeni olan Misrata'nın MGK'dan görece uzaklaşması bile MGK'yı özellikle askeri anlamda oldukça zayıflatan bir gelişme olarak okunabilir. Haziran 2014 seçimleri ile birlikte ortaya çıkan iki meclis, iki hükümet krizinde Trablus MGK'nın yanında duran Misrata, sağladığı askeri güçle MGK'nın Fizan'a kadar uzanan eli olarak stratejik bir rol oynamıştır. Ayrıca Trablus'un güvenliğinin sağlanmasında da tartışma götürmez bir katkıya sahiptir. Ancak Misrata ile MGK arasındaki ittifak, tüm bu süre boyunca ideolojik benzerlikten ziyade, daha çok siyasi ihtiyaç ve kaygılar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu nedenle de Gadamis görüşmelerinden itibaren Misrata, BM tarafından gerçekleştirilen arabuluculuk inisiyatiflerine olumlu cevap vermiştir. Bu doğrultuda Cenevre'deki görüşmelere de MGK'nın boykot kararına rağmen temsilci gönderen Misrata, MGK ile ittifakının koşullu olduğunun sinyallerini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Öte yandan MGK'nın ittifakı içinde önemli bir role sahip Misrata'nın Libya siyasetinde konum değiştirmesi, diğer aşiret ve aktörler için "özendirici etki" yaratabilme olasılığını beraberinde getirmektedir.

Ayrıca MGK içindeki en güçlü gruplardan biri olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin TM'yi meşru yasama organı olarak deklare eden anlaşmaya rıza göstermesi, MGK'yı siyasi olarak da zayıflatabilecek bir gelişmedir. 2012 Seçimlerinde %10 oy almış, MGK içindeki parti listelerine ayrılan 80 sandalyenin 17'sini kazanmış ve böylece Milli Güçler İttifakı'nın ardından

MGK içindeki ikinci büyük parti grubu olmuştur. Bunun yanı sıra MGK içindeki 120 vekile ayrılan bağımsızlar arasında da önemli bir desteği olduğu iddia edilmektedir.¹⁹ Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, parti disiplini açısından MGK içerisindeki en güçlü grup olduğu da ifade edilmektedir. Bu nedenle de etkisi, sahip olduğu aday sayısının ötesine geçmiştir. Bu açıdan en çarpıcı örnek, Ali Zeydan başbakanlığındaki hükümetinden güvenoyu çekilmesi ve Ali Zeydan'ın başbakanlıktan azledilmesinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin oynadığı aktif roldür. Ali Zeydan sonrasında MGK içerisinde alınan kararlarda Adalet ve Kalkınma Partisi en etkin aktörlerden biri olmaya devam etmiştir. Ancak bu gelişmeler, henüz ne Misrata'yı ne de Adalet ve Kalkınma Partisi'ni Tobruk TM'nin asli ittifaklarına dönüştürmüş değil. Sonuç itibarıyla BM destekli bu anlaşma, ülkede yeni bir siyasi denge kurmaktan çok, yeni bir siyasi denge kurulması sürecini tetiklemiş ve sahada yeni bir mücadele sürecini başlatmıştır.

Gelinen noktada Trablus MGK bloğu içerisinde ayrışmaların ortaya çıktığı ve MGK'nın siyasi ve askeri anlamda önem-

li ittifaklarının desteğini büyük ölçüde kaybettiği doğrudur. Bu durum, Tobruk TM'nin elini hem siyasi hem de askeri anlamda güçlendirecektir. Ancak Trablus MGK'nın devlet bürokrasisinden kalanların faaliyetlerine devam ettiği başkent Trablus'ta kontrolü elinde tutması, MGK'yı stratejik ve siyasi açıdan önemli bir konumda tutmaya devam etmektedir. Anayasa Mahkemesi, Petrol Bakanlığı ve Merkez Bankası başta olmak üzere ülkenin finansal ve idari kurumları, Trablus MGK'nın kontrolünde olduğu sürece Trablus MGK'nın görmezden gelinmesi ya da marjinalize edilmesi, ideal seçenekler arasında değil. Bu nedenle BM destekli görüşmelerde Tobruk TM'nin Trablus'a taşınması, Trablus'tan milislerin ve askeri güçlerin çekilmesi, stratejik öneme sahip tesislerin askeri unsurlardan temizlenmesi gibi hususlar, revizyonsuz gündeme gelmiştir. Dördüncü taslak anlaşmayı kabul eden Trablus MGK, bu anlaşma taslağının öngördüğü Devlet Konseyi modelinde TM'yi dengeleyen ve yetkilerine de ortak olabileceği bir konuma sahip olabilecekti. Her ne kadar dördüncü taslak da TM'yi meşru yasama organı olarak kabul etse de, en azından Devlet Konseyi'nin sa-

hip olacağı yetkiler pratikte TM ve MGK arasında bir eşitlik yaratmaya müsaitti. Ancak imzalanan beşinci taslak da Devlet Konseyi'nin neredeyse tüm yetkileri sınırlandırılmış ve görüş bildiren bir danışma meclisine dönüştürülmüştür. Bu durum MGK'nin beklentilerinin çok uzağındadır ve önümüzdeki süreçte siyasi olarak ikna edilmesini zorlaştırmaktadır.

b. Libya Ulusal Ordusu ve Milis Güçler Meselesi

BM'nin taslak anlaşma çerçevesinde ortaya koyduğu Libya'da ulusal ordu kurma çabasının 2011'den itibaren ülkenin en önemli sorunlarından biri haline gelen milis güçlerin düzenlenmesi ya da elimine edilmesi, diğer başlıkları doğrudan etkileyeceği için 2011 sonrası süreç ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Muammer Kaddafi, iktidarda olduğu süre boyunca kendisine bir darbe yapılmasından korkmuş ve bu darbe ihtimalini ortadan kaldırmak adına Libya ulusal ordusunu zayıf bırakacak bir takım önlemler almıştı. Özellikle 1990'lardan itibaren ordudaki etkin bazı aşiretler hedef alınmış, üyeleri ordudan tasfiye edilmiş, düzenli orduya alternatif olarak oğulları başta olmak üzere Kaddafi'nin güvendiği isimlerin kontrolünde paralı-yabancı askerlerden oluşan lejyon birlikleri kurulmuştur. Bu nedenle de 2011 iç savaşı sırasında Libya ordusu dağılmış, askerler ekseriyetle milis güçlere dâhil olmuş ya da milis güç benzeri yerel birlikler oluşturmuşlardır. Ordunun bu durumuna paralel olarak, milis güçler, ülkede askeri anlamda merkezi koordinasyondan yoksun olmalarına rağmen 2011 iç savaşı sonrası devam eden silahlanma trendi ile birlikte ülkenin dağınık ancak en önemli aktörü haline geldiler. Bu milis güçler bir yandan ülkedeki güvenlik açığını kapatırken diğer yandan da ironik bir şekilde en büyük güvenlik sorununa dönüştüler. İç savaşın başladığı 2011 yılından bu yana ülkede 1,700 civarında milis grubunun ortaya çıktığı düşünülüyor.²⁰ Bu denklem içinde aşiretler, büyük aileler ve siyasi blokların siyasi üstünlük elde etme

mücadelesinde milis güçler önemli bir araç ve denklem değiştiren aktör haline geldiler.

İç savaşın en önemli askeri birlikleri olan milis güçleri Ekim 2011 sonrası dönemde hükümetler tarafından yeni düzene entegre edilmek istenmiş ve bu doğrultuda iki önemli strateji takip edilmeye çalışılmıştır: Silahsızlandırma ve milisleri merkezi ordu altında düzenli birliklere dönüştürme. Silahlanmanın kontrolsüz bir biçimde arttığı ülkede milis güçlerin silahsızlandırılması, hem seçim öncesi Ulusal Geçiş Konseyi'nin hem de seçim sonrası ülkenin yönetimi devralan parlamento ve hükümetlerin denediği bir çalışmaydı. Ancak iç savaş sırasında milis güçleri, önemli sayılabilecek derecede silah gücü elde etmiştir. Büyük bir kısmı, tank gibi ağır savaş araçlarına sahiptir. Sahip oldukları fiziksel gücün yanı sıra, milisler idari olarak da özerk yapılar oluşturarak kendilerini kurumsallaştırmayı başardılar. Bu kurumsal yapılara savaş sonrasında küçük ölçekteki silahlı gruplarda eklenmiştir. Milislerle bağlı savaşçıların silah bırakmaya ikna edilmesi konusunda yürütülen çalışmalar ve projeler yetersiz kalmış ve bu inisiyatifler sonuç olarak başarısız olmuştur. Öncelikle iç savaşa etkin olarak katılan milisler yeni dönemde söz haklarını koruyabilmek ve elde ettikleri gücü koruyabilmek adına silah bırakmayı reddetmişlerdir.

Buna karşılık 2011 sonrasında göreve gelen hükümetler silahsızlandırmanın mümkün olmadığı grupları merkezi ordu komutası altına almaya çalışmıştır. Ancak özerk yapılara sahip ve belli coğrafi bölgeleri kontrol eden milislerin merkezi komuta altında birleştirilmesine yönelik çalışmalar da etkili olamamıştır. Bir yandan merkezi yönetim askeri olarak milisleri tek komuta altına alabilecek seviyede güçlü ve üstün değilken diğer yandan da milislerin liderlik kadroları, bu çalışmalara ciddi direniş göstermiştir. Sonuç itibarıyla milisler özerkliklerini korumaya devam etmektedirler.

Dönemin hükümeti bu noktada stratejisini değiştirerek özerkliklerini ortadan kaldıramadığı milis güçlerine yasal statü tanıması ve bu milis birliklerini İçişleri Bakanlığı'na bağlamıştır. Böylece yasal bir düzenleme ile milis güçler, merkezi ordunun yanı sıra ülkenin silahlı birliklerine dönüştürülmüş oldular. Pratikte bu uygulama ile devlet, milislerin özerkliğini yasal olarak tanıması ve milisler karşısında güçsüzlüğünü kabul etmiştir.

Libya'nın 2011 sonrası dönemde başarılı olamadığı güvenlik düzenlemelerine yönelik hususlar anlaşma metninde niyetler çerçevesi ile sınırlı kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 2011 sonrası ülkede bu niyetler sürekli dile getirilmiş, ancak bu niyetlerin gerçekleştirilmesi için ortaya konan çabalar başarısız olmuştur. 2011-2014 yılları arasında Libya'da milis sorununun çözümü için pek çok alternatif strateji denenmiştir. Önce silahsızlandırma ve rehabilitasyon denenmiş ve şehir merkezlerine konuşlanan milislerin çekilmesini sağlamak için görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ardından milis güçler, merkezi bir komuta altına disipline edilmeye çalışılmış ve en son olarak da mevcut halleriyle sisteme entegre edilmek istenmiştir. Milisleri dağıtmaktan sistem içinde ehlileştirmeye varan bu farklı taktiklerin hiçbirisi başarılı olamamıştır. Bu nedenle BM'nin taslak anlaşmasında bu niyet beyanının ötesine geçilmesi ve önceki uygulamaların başaramadığını nasıl gerçekleştirmeyi planladığını ortaya koyması gerekmektedir.

Örneğin, "Geçici Güvenlik Önlemlerinin Uygulanmasını İzleme Komitesi" çatısı altında rakip grupları ve yerel aktörleri dâhil ederek ateşkesin uygulanması ve milislerin dağıtılması hususlarında başarı elde etmeyi ummak fazlasıyla iyimser bir yaklaşımdır. Rakip grupların bir araya gelmesi tek başına, sorunların çözümünü ya da yol haritasının uygulanmasını garanti etmemektedir. Elbette ki anlaşmazlık içindeki aktörlerin kurumsal yapılar içinde ortak çalışmalar yürütmeye çalışmalarını uzlaşma için önemli bir zemin sağlamaktadır, an-

cak bu sadece bir başlangıç noktası olarak alınabilir. Eğer BM, metin içerisinde belirtilen kısa süreler içerisinde bu eylem planının uygulanmasını istiyor ise, tarafların müzakere sürecinde detayları belirlemesi ve bu detaylar üzerinde anlaşması gerekmektedir.

Öte yandan BM'nin taslak anlaşması, milis üyelerinin silah bırakması için teşvik edici herhangi bir programa sahip değildir. Milis güçlerle ilgili 2011 sonrası dönemde karşılaşılan en önemli zorluk, silahlanmış Libya'lıların silah bırakmaya ikna edilemediği. Libya'da milis güçleri silah bırakmaya zorlayacak ya da milis güçleri içinde eritebilecek merkezi askeri bir yapı olmadığı için milis güçlerin silahsızlandırılması için başlatılan inisiyatifler başarısız olmuştur. Bu noktada Libya'lıları milis güçlere iten temel motivasyonun öncelikle bireysel güvenlik kaygısı olduğu unutulmamalıdır. Buna paralel olarak aşiretlerin de sadece güç için mücadele etmediği, bekâ kaygısı içinde oldukları da hesaba katılmalıdır. 2011'den itibaren Libya'da demografi de büyük bir hareketlilik içindedir. Örneğin, Fizan'da Tebular ile Tuareglerin karşı karşıya gelmesinde Trablus-Tobruk mücadelesi kadar Tuareglerin Tebuların yaşadığı bölgelere inme çabası da önemli bir paya sahiptir. Benzer bir şekilde Misrata ve Zintan milislerinin Fizan'a kadar inerek çatışmalara taraf olması da bekâ kaygısını derinleştirmiştir.

Son olarak milislerin şehirlerden, yerleşkelerden ve stratejik öneme sahip yapılardan çekilmesi konusunda da benzer eksiklikler bulunmaktadır. Trablus başta olmak üzere liman kentleri ve önemli yerleşim merkezleri ile havalimanı, petrol ve altyapı tesisleri gibi stratejik öneme sahip yerlerde milis güçlerin varlığı bir gerçektir. 2014 yılından itibaren ise bu yerlerde kanlı bir mücadele yaşanmaktadır. Zintan aşiretinin kontrolündeki sivil havalimanı Trablus MGK'ya bağlı birliklerce bombalanırken, Trablus'taki pek çok yer de defalarca Tobruk TM'ye bağlı güçlerce bombalanmıştır. Bu nedenle bu yerlerin çatışmadan arındırıl-

ması oldukça önemlidir. Ancak taslak anlaşmanın ortaya koyduğu yol haritasında milis güçlerinin yetkiyi kime devredeceği muğlaktır. Çekilmenin 30 gün, silahsızlanmanın 60 gün içinde gerçekleştirilmesi öngören BM, Ulusal Ordunun oluşturulması ile ilgili herhangi bir zaman çizelgesi ya da çekirdek yapı belirtmemektedir. Örneğin, bu yapının merkezine Tobruk TM'ye bağlı silahlı kuvvetler konacaksa, Trablus'taki

milisler buna nasıl ikna edilecekler? Ayrıca milislerin çekilmesi ifadesi milis güçlerin, tüm yerleşim yerlerinde dışarıdan gelen silahlı birlikler olarak konumlandırıldığı intibasını uyandırmaktadır. Fakat milislerin büyük bir kısmı yerel ölçeklidir ve yerel güvenliği sağlamaktadır. Güvenlik ihtiyacını ikame edecek kurumlar oluşturulmadığı sürece bu milis güçlerinin silah bırakması mümkün görünmemektedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

BM'nin Libya'daki çatışmalara son vermek amacıyla taraflar arasında yürüttüğü barış görüşmeleri ve 11 Temmuz 2015 tarihinde görüşmelere katılan 22 tarafın 18'ince imzalanan Libya Siyasi Anlaşması, Libya'da siyasi çözüme ulaşılması adına oldukça değerlidir. BM'nin Eylül 2014 itibarıyla ortaya koyduğu çatışma çözümünü çabalarındaki en temel eğilim, tarafları biraya getirecek kurumsal mekanizmaların oluşturulmasına öncülük etmektir. Ekonomiden siyasete ve güvenliğe bir dizi sorunun çözümü bu görüşmelerin bir parçası değildir. BM, tarafları bir araya getirecek ve koordinasyonu sağlayacak öngörülen mekanizmaların kurulması ile süreci Libya'daki aktörlere bırakmayı ve kendini süreci destekleyen konumuna çekmeyi hedeflemektedir. Ancak BM'nin yürüttüğü bu sürecin ve anlaşmanın Libya'daki sorunları çözme ve çözüm adına bir yol açma ihtimalinin önünde ciddi engeller bulunmaktadır.

Öncelikle BM'nin çözüm getireceğini düşündüğü sürecin içinde barındırdığı birtakım hatalı varsayımlar, Libya'da ortaya konan sürecin başarı getirme olasılığını bir hayli düşürmektedir. İlk görüşmelerden itibaren BM, siyasi çözümde meşru muhabatın Tobruk TM olması gerektiğine kanaat getirmiştir. Keza taslak anlaşmaların da, 11 Temmuz'da imzalanan anlaşmanın da yasama erkini düzenleyen ikinci başlığı, bu kanaati yansıtmaktadır. Trablus'taki MGK'ya nazaran, Hafter'e bağlı birliklerin, İbrahim Cudran yönetimindeki federalist Barka yönetimi askeri birliklerinin ve Libya Hava Kuvvetlerinin desteğine sahip Tobruk'un daha avantajlı olduğu varsayımı, BM'nin bu yöndeki kanaatini şekillendiren en önemli unsurdur. Bu açıdan Tobruk, askeri açıdan daha güçlü ve muktedir bir imaj çizerken sahada bu varsayımların

aksine beklenen başarıyı sağlayamadığı görülmektedir. Tobruk, askeri üstünlüğüne rağmen 2014'ten itibaren sürdürdüğü operasyonlar ile kontrol ettiği alanı çok fazla genişletmemiştir. Tüm çabalara rağmen, ki bu çabalara Mısır daha sonra hava operasyonları ile oldukça ciddi bir katkı yapmıştır, Bingazi merkez ve Derne hâlâ Tobruk kontrolüne geçememiştir. Sonuç itibarıyla Libya'da Tobruk TM'nin askeri birlikleri BM'nin beklentilerinin aksine tüm ülkenin kontrolünü sağlamaktan oldukça uzaktır.

11 Temmuz 2015'te imzalanan anlaşma ile Libya'da meşru yasama organının Tobruk TM olması kabul edilmiştir. Fas, Suheyra'taki görüşmelere katılan 22 tarafın 18'i bu anlaşma metnini kabul etmiştir. Bu metni kabul edenler arasında Trablus MGK'ya destek veren ve Libya Şafağı içerisinde de yer alan aktörlerin olması büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar Trablus MGK, anlaşmayı imzalamayı reddetse de bu durum, Trablus MGK içerisinde fikir ayrılığı olduğu ve Trablus MGK'nın bir süre önce temsil ettiği blokta kısmi bir çözüme yaşandığını göstermektedir. Özellikle ülkede önemli bir askeri güce sahip olan Misrata Şehir Meclisi'nin tavrını anlaşmadan yana kullanması, sahadaki mevcut güç dengesini Tobruk TM lehine değiştirebilme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca Müslüman Kardeşlerin Libya'daki siyasi kanadı Adalet ve Kalkınma Partisi'nin de anlaşmaya rıza göstermesi, Tobruk TM'nin elini siyaseten güçlendirecektir. Bu açılardan 11 Temmuz anlaşmasının Libya siyasetinde denge değiştiren bir süreci tetikleyebileceğini düşünmek mümkündür. Buradan hareketle BM destekli anlaşmanın ülkede yeni bir siyasi denge kurmaktan çok, yeni bir siyasi

denge kurulması sürecinin önünü açtığı düşünülebilir. Bu sürecin Tobruk TM'nin meşruiyet tekeli sağlanması ile sonuçlanması ihtimallerden sadece birisidir. Bu ihtimalin gerçekleşmesi, Tobruk TM'nin mevcut ittifakları üzerindeki otoritesini sağlamlaştırması ve bu ittifak dışındaki silahlı, silahsız diğer aktörler üzerinde de bir otorite tesis etmesi ile mümkündür. Sonuç olarak, imzalanan anlaşma, bir dengeden ziyade, sahada yeni bir uzlaşma ve mücadele sürecini başlatmıştır.

BM, Gadamis'te başlattığı ve Fas, Suheyra'ta anlaşma metninin imzalanması ile nihayetlendirdiği süreçte Tobruk TM'yi ana eksene oturtmuştur. Her ne kadar dördüncü taslak anlaşma ile Tobruk TM'den yana tavrını dengelemeye çalışsa da imzalanan anlaşma metniyle Tobruk TM'nin pozisyonunu güçlendirmektedir. Trablus MGK ise –bazı bileşenleri anlaşmayı kabul etse de- dördüncü anlaşma metninde Devlet Konseyi aracılığıyla kendisine tanınan yetkilerin beşinci taslaktan çıkarılması nedeniyle Libya Siyasi Anlaşmasını reddetmiştir. Geline nokta da Trablus MGK içerisinde ayrışmaların ortaya çıktığı ve MGK'nın siyasi ve askeri anlamda önemli ittifaklarını kaybettiği doğrudur. Bu durum Tobruk TM'nin elini hem siyasi hem de askeri anlamda güçlendirecektir. Keza Misrata'nın ardından diğer kent meclislerinin de Tobruk TM ile anlaşmaya çalıştığına yönelik haberler bulunmaktadır. Ancak Trablus MGK'yı Libya açısından önemli bir aktör haline getiren bir diğer husus, devlet bürokrasisinden kalanların hala Trablus'ta faaliyetlerine devam etmesidir. Bu kurumlardan en hayati olanları Anayasa Mahkemesi, Petrol Bakanlığı ve Merkez Bankası'dır. Bu kurumların Trablus MGK'nın egemen olduğu Trablus'ta çalışmalarına devam etmesi, Trablus MGK'nın görmezden gelinmesini ya da marjinalize edilmesini güçlendirmektedir.

Buradan hareketle önümüzdeki dönemde Tobruk TM ve müttefikleri için iki seçenek bulunmaktadır: Trablus MGK'nın si-

yasi süreçle ikna edilmesi ya da askeri anlamda yenilgiye uğratılması. Halife Hefter uzunca bir süredir Trablus'a yönelik askeri operasyonlar gerçekleştirmekte ve Trablus MGK'yı askeri bir yenilgiye uğratmaya çalışmaktadır. Ancak şimdiye kadar bir başarı elde edilememiştir. Öte yandan ülkenin başkentinin ağır bir askeri saldırıya maruz kalmasının, Trablus'ta faaliyetlerine devam etmek, buradaki devlet bürokrasi üzerinde otorite tesis etmek ve devlet inşasına ağırlık vermek isteyen Tobruk TM açısından rasyonel bir seçenek olmayacağı aşikardır. Ancak anlaşma metni ile öngörülen Devlet Konseyi'nde taleplerinin karşılığını bulamayan Trablus MGK'yı siyasi olarak ikna etmek de zor görünmektedir. Tobruk TM'nin otoritesini genişletmesi ile birlikte bu husus da yakın gelecekte çatışmalar yaşanması ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

BM'nin bir diğer hatalı varsayımı ise siyasi çözüm kapsamında Trablus MGK'nın Tobruk TM'yi tanımasının ve onunla uzlaşmasının milisler ve askeri birlikler arasında devam eden askeri çatışmaları sona erdireceği varsayımdır. Yine bu çerçevede iki hükümet arasında sağlanan bu uzlaşma ile ulusal ve bütün bir Libya ordusu kurmak mümkün olacaktır. Bu öngörüler ise her iki meclisin de milis güçler ile askeri birlikler üzerinde otorite sahibi olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak ne Trablus MGK'nın milis güçler üzerinde ne de Tobruk TM'nin Hafter, İbrahim Cundran ya da Hava Kuvvetleri üzerinde tam kontrolü mevcut değildir. Trablus MGK'ya bağlı Libya Şafağı da Tobruk TM'ye bağlı Karma Operasyonu Birliği de askeri ve siyasi ittifaklara dayalı çatı yapılarıdır. Siyasi elitlerin uzlaşma ile ikna edilmesi, bu denklemin sadece küçük bir parçasıdır. Denklemin asıl parçası bu çatı yapılar içindeki milislerin ve birliklerin uzlaşma sürecine ikna edilmesidir. Trablus MGK'nın Libya Siyasi Anlaşması'nı imzalamayı reddetmesine rağmen kendisine destek veren Misrata Şehir Konseyi'nin ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin anlaşmayı kabul etmesi bu durumu kanıtlamaktadır.

Libya da 2011 sonrası dönemde hem Ulusal Geçiş Konseyi hem de MGK çatısı altında faaliyet gösteren hükümetler, milis güçleri sorununun çözümünde bir başarı elde edememiş ve ortaya konan çabalar başarısız olmuştur. Bu noktada 2011-2014 yılları arasında Libya'da milis sorununun çözümü için pek çok alternatif strateji denenmiştir. Bu alternatif stratejiler sırasıyla, silahsızlandırma ve rehabilitasyon; şehir merkezlerine konuşlanan milislerin müzakere ile çekilmesinin sağlanması; milis güçlerin merkezi bir komuta altında disipline edilmesi ve son olarak da mevcut halleriyle sisteme entegre edilmesiydi. Ancak tüm bu süreçte bu farklı taktiklerin hiçbirinde istenilen başarı elde edilememiştir. BM, yürüttüğü müzakere sürecinde ve anlaşma metninde Libya'daki milis güçler meselesini önemli bir sorun olarak ele al-

mıştır. Libya Ulusal Ordusu, revizyonsuz bir şekilde anlaşma taslaklarında ve son olarak nihai anlaşmada yer alan ikinci kısımdır. Bu açıdan BM'nin müzakere sürecinde güvenlik düzenlemelerini tartışmaya açmadığını düşünmek mümkündür. Ancak buna rağmen anlaşma metninde yer alan hususlar, niyetler çerçevesi ile sınırlıdır ve 2011'den bu yana Libya'daki tarafların çözmediği bu sorunun nasıl çözüleceğine dair somut bir plan ve düzenleme öngörmemektedir. Başarı getirmesi beklenen somut bir plan ve düzenlemenin de Libya'da milis güçleri olgusunu güçlendiren ve besleyen temel dinamikleri hedef alması gerekmektedir. Beka ve güvenlik kaygısından güç çatışmasına kadar bir dizi unsurun beslediği bu sorunun çözümü, düşünüldüğünden daha kapsamlı ve sabırlı bir yaklaşımı gerektirmektedir.

NOTLAR

- 1 “UN dialogue seeks to end Libya crisis”, *Al Jazeera*, 30 Eylül 2014. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/un-dialogue-seeks-end-libya-crisis-20149306471155215.html> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 2 “Ghadames to Host UNSMIL Brokered Talks”, *Libya Analysis*, 28 Ekim 2014. <http://www.libya-analysis.com/ghadames-to-host-unsmil-brokered-talks/> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 3 “UN mediates Libyan talks in Geneva”, *Al Jazeera*, 15 Ocak 2015. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2015/01/un-mediates-libyan-peace-talks-geneva-2015114142537190536.html> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 4 “Misrata rejects Congress boycott as UN confirms Geneva talks to go ahead tomorrow”, *Libya Herald*, 13 Ocak 2015. <http://www.libyaherald.com/2015/01/13/misrata-rejects-congress-boycott-as-un-confirms-geneva-talks-to-go-ahead-tomorrow/#ixzz3fdeTHvm> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 5 “UN to hold Libya talks amid doubts over participation”, *Middle East Eye*, 14 Ocak 2015. <http://www.middleeasteye.net/news/un-hold-libya-talks-1137698148#sthash.KOf7tm92.dpuf> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 6 Khalid Mahmoud, “Libyan parliament deputy speaker: Tripoli will join peace talks”, *Asharq al Awsat*, 25 Ocak 2015. <http://www.aawsat.net/2015/01/article55340805/libyan-parliament-deputy-speaker-tripoli-will-join-peace-talks> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 7 “Escalating crisis in Libya despite peace talks”, *ISS Africa*, 2 Şubat 2015. <https://www.issafrika.org/pscreport/situation-analysis/escalating-crisis-in-libya-despite-peace-talks> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 8 “Libyan parties open new round of UN-backed political talks aimed at restoring ‘stability and prosperity’”, *UN News Centre*, 15 Nisan 2015. <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50597#.VaOaxPntlHw> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 9 “Haftar forces launch offensive to ‘liberate’ Tripoli”, *Al Jazeera*, 21 Mart 2015. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2015/03/haftar-forces-launch-offensive-liberate-tripoli-150321141149326.html> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 10 “UNSMIL Morocco Talks Begin Even As Haftar’s Planes Strike Mitiga Airport”, *Mozayix*, 16 Nisan 2015. <https://mozayix.com/unsmil-morocco-talks-begin-even-as-haftars-planes-strike-mitiga-airport/> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 11 Libya Taslak Anlaşması 3. Versiyon, *Libya’s Channel*, <http://www.libyaschannel.com/wp-content/uploads/2015/04/Draft-Agreement-27-April-ENGmarked.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015); Libya Taslak Anlaşması 4. Versiyon, *UNSMIL*, http://unsmil.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=pvy_G4Fzt4c%3d&tabid=3543&mid=6187&language=en-US (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)

- 12 Libya'da federalizm tartışması ve Barqa Özerk Bölgesi için bakınız: Nebahat Tanrıverdi Yaşar, "Libya'da Petrol ve Siyaset", *ORSAM Dış Politika Analizleri*, 24 Mart 2014. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=5003> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015); Nebahat Tanrıverdi Yaşar, "Federalizm Kaosa Çözüm mü?", *Ortadoğu Analiz*, Mayıs-Haziran Cilt: 6 Sayı: 62, Syf. 36-38. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201457_10nebahattanriverdi.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)

General Hafter ve TM'ye bağlı diğer askeri güçlere dair bakınız: Nebahat Tanrıverdi Yaşar, "Libya'da İkinci İç Savaşın Adı: Karama (Haysiyet) Operasyonu", *Ortadoğu Analiz*, Temmuz-Ağustos Cilt: 6 Sayı: 63, syf. 28-30. http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2014714_nebahattanriverdi.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 13 "Libya's Tripoli parties reject 'shocking' UN peace draft", *Middle East Eye*, 29 Nisan 2015. <http://www.middleeasteye.net/news/libyas-tripoli-parties-reject-shocking-un-peace-draft-1815497370#sthash.canXGxms.dpuf> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 14 "Libya Dawn militias demand UN to withdraw its envoy", *Libya News Today*, 30 Nisan 2015. <http://www.libyanewstoday.com/libya-dawn-militias-demand-un-to-withdraw-its-envoy/> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 15 Libya Taslak Anlaşması 4. Versiyon, Madde 1, Bend 5., *UNSMIL*, http://unsmil.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=pvy_G4Fzt4c%3d&tabid=3543&mid=6187&language=en-US (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 16 "Libya's GNC accepts UN draft proposal", *Al Araby*, 17 Haziran 2015. <http://www.alaraby.co.uk/english/politics/2015/6/17/libyas-gnc-accepts-un-draft-proposal> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015); "Libya's HoR rejects UN peace proposal", *TRT World*, 10 Haziran 2015. <http://beta.trtworld.com/news.php?q=mea-libyas-hor-rejects-un-peace-proposal-2825> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 17 "Germany hosts UN talks on Libya despite dispute over power-sharing plan", *Fox News*, 10 Haziran 2015, <http://www.foxnews.com/world/2015/06/10/germany-hosts-un-talks-on-libya-despite-dispute-over-power-sharing-plan/> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 18 Beşinci Taslak Anlaşma, *UNSMIL*, http://unsmil.unmissions.org/Portals/unsmil/Documents/Libyan_Political_Agreement_2_July_15.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 19 Saha çalışması kapsamında SWP tarafından hazırlanan "Fault Lines of the Revolution" başlıklı çalışmada Milli Güçler İttifakı'nın 25, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 17, diğer parti ve grupların 23 bağımsız vekile sahip olduğu, parti ve gruplardan bağımsız aday sayısının ise 55 olduğu iddia edilmektedir. Wolfram Lochar, "Fault Lines of the Revolution", SWP Research Paper 2013/RP 04, Mayıs 2013, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2013_RP04_lac.pdf (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)
- 20 Farouk Chothia, "Why is Libya lawless?", *BBC News*, 27 Ocak 2015, <http://www.bbc.com/news/world-africa-24472322> (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2015)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr